

Nyolc év a Koszovó konfliktus történetéből (1999. június 10. - 2007. december 10.)

Gulyás László¹¹

1. Bevezetés

A koszovói kérdés lényegében 1913. március 26. óta megoldatlan, amikor a nagyhatalmak londoni nagyköveti konferenciája meghúzta az akkor megszülető Albánia határait, mégpedig úgy, hogy jelentős albánlakta területeket csatolt hozzá más szomszédos államokhoz. Ekkor kapta meg a Szerb Királyság Koszovó területét.¹² A szerb-albán konfliktus, bár bizonyos időszakokban enyhült, azóta folyamatosan jelen van Koszovóban.¹³ Tanulmányunkban a közel 100 éves konfliktusból nyolc évet, az 1999-től 2008-ig tartó időszakot mutatjuk be.¹⁴

2. Az ENSZ BT 1244. számú határozata (1999)

A NATO 78 napos légiháborúja - 1999. március 24.-1999. június 10.- után a koszovói-kérdés kezelésére az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1999. június 10-én tett kísérletet, amikor elfogadta a 1244. számú határozatát. A határozat leszögezi, hogy Koszovó lakossága számára az ENSZ Ideiglenes Közigazgatási Missziója (UNMIK), a státuskérdés végleges megoldásáig lényegi autonómiát biztosít Jugoszlávián belül. Gyakorlatilag Koszovót ez a határozat ENSZ-protektorátus alá helyezte. Az ENSZ azt a stratégiát követte, hogy az UNMIK ellenőrzése alatt fokozatosan felállította az autonóm intézményeket (parlament, kormány), felépítette a helyi közigazgatást. Ezt nevezték a „standartok a státus előtt” menetrendnek. Viszont Koszovó helyzetének végleges rendezésével, az ENSZ hosszabb időn át egyáltalán nem kívánt foglalkozni. Ezt a kérdést egy későbbi, bizonytalan időpontra halasztotta.¹⁵

1999 júliusának első hetében Kofi Annan, az ENSZ főtitkára, Bernard Kouchner francia diplomatát nevezte ki a koszovói ENSZ polgári közigazgatás (UNMIK) vezetőjévé. Kouchner első nyilatkozataiban azt ígérte, hogy pártatlanul fog fellépni a szerbek és az albánok vitáiban. Ezek a „viták” azonban nagyon sok esetben vérengzéssé fajultak.¹⁶

¹¹ Egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar.

¹² Erről bővebben lásd PÁNDI L. (szerk.): Köztes-Európa 1763-1993. Térképgyűjtemény. Osiris-Századvég. Budapest. 1995. pp. 228-229.

¹³ Erről bővebben lásd KAPRONCAY P. (1999): A koszovói konfliktus történelmi és kulturális háttere. In. KRAUSZ T. (szerk.): A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Napvilág Kiadó. Budapest. 1999. pp. 23-36.; JUHÁSZ J. (1999): Az albánkérdés Jugoszláviában. In. KRAUSZ T. (szerk.): A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Napvilág Kiadó. Budapest. 1999. pp. 91-98.

¹⁴ A közvetlen előzményeket lásd GULYÁS L. (2000): Tíz év Koszovó történetéből 1989-1999. A jugoszláv állam széthullása VII. KAPU 2000/8. szám pp. 55-61.

¹⁵ MARIE-J. CALIC (2004): Kosovo 2004. Südosteuropa. 52. Jg. 2003/7-9. pp.341-354.

¹⁶ Ezen vérengzések egy tipikus esete során, 1999 júliusában a nyugat-koszovói Gacko közelében albán fegyveresek egy mezőn 14 szerb földművest lőttek agyon.

A Kouchner előtt álló feladat nagyságát jól mutatja, hogy 1999 novemberében egy interjúban úgy fogalmazott, Koszovóban „negyven év kommunizmus, és egy véres etnikai tisztogatásba torkolló tízéves apartheidrendszer után” kell a semmiből demokratikus jogállamot és működő közigazgatást felépítenie. Ennek fényében eredménynek tekinti, hogy míg a KFOR bevonulásakor (1999 júniusa) hetente 140-150 embert öltek meg, addig 1999 novemberére ezt a számot sikerült heti hét-nyolc főre leszorítani.¹⁷

Az kétségtelen tény, hogy a KFOR jelenlétének következtében az atrocitások száma fokozatosan csökkent 1999 őszén, de itt kell felhívni a figyelmet arra, hogy eközben jelentős nagyságrendű szerb – becslések szerint 100 ezer fő - menekült el az albánok bosszúja elől. Azaz az atrocitások számbeli csökkenésének oka elsősorban a potenciális áldozatok elmenekülése volt. A gyilkossági mutatók a KFOR és az UNMIK-misszió első évében jelentősen visszaestek, de a szerbek és az albánok közötti etnikai erőszakot nem sikerült teljesen felszámolni. 2000 márciusában született helyszíni beszámolóik szerint Mitrovica – az egyetlen koszovói nagyváros, ahol még nagy létszámú szerb közösség él – leginkább katonai táborhoz volt hasonlítható. A város Ibar folyótól északra fekvő oldalán 16 ezer szerb és 200 albán él, míg a déli oldalon 90 ezer albán és 20 szerb. A város mindkét részén az adott etnikai kisebbséget – az északi részen a 200 albánt, a déli részen a 20 szerbet – szögesdrót és KFOR-egységek védték.

Az etnikai feszültségek mértékét jól mutatja, hogy a KFOR-egységek is egyre gyakrabban váltak célponttá: 2000 februárjában két francia békefenntartót találtak el albán orvlövészek, míg márciusban egy orosz katona kapott halálos lövést. Ezen események mögött az húzódik meg, hogy az albánok beleuntak a nagyhatalmak függetlenségi törekvéseikkel kapcsolatos tétlenkedésébe. Azaz a koszovói szerb elnyomást felszámoló, egykor felszabadítóként üdvözölt KFOR-katonák, egyre inkább ellenséggé váltak az albánok szemében. Ugyanakkor a KFOR és az UNMIK erőknek a szerbek ellenszenvével is meg kell küzdeniük. Gyakorlatilag a KFOR békefenntartó tevékenysége kompromisszumok sorozatává vált: A KFOR-katonák és a fegyvertelen UNMIK-rendőrök ugyan igyekeztek megvédeni a Koszovóban maradt szerbeket, ám ha az albánok egy-egy településen elűzték a szerbeket, vagy valami egyéb etnikai atrocitás történt, a KFOR és UNMIK erők nem tettek túl sokat a bűnösök kézre kerítésnek érdekében. Ha mégis tettek valamit, akkor azzal a szerbek haragját vívták ki. Jól példázza az előbb említetteket, hogy 2000 júliusában Kosovska Mitrovicában több ezer szerb tüntetett, mivel az UNMIK rendőrsége őrizetbe vett egy szerb diákot, akit egy albán gépkocsijának felgyújtásával vádoltak.

3. Választások, etnikai konfliktusok, megegyezési kísérletek (2000-2004)

Az ENSZ által szorgalmazott demokratikus standardok kialakítása is nehézkesen haladt, mivel kezdetben az 1999 végén felállított Átmeneti Kormányzó Tanács munkáját a koszovói szerbek bojkottálták. Amikor azonban 2000 júniusában Bernard Kouchner és a koszovói szerbeket tömörítő Szerb Nemzeti Tanács képviselői megegyeztek arról, hogy a szerbek ezután részt vesznek az Átmeneti Kormányzó Tanács munkájában – ennek fejében az ENSZ rendőri erők fokozottabban védik a szerb lakta településeket -, az

¹⁷ DÉSÍ A.: Utópia a békés Koszovó. Kouchner ENSZ-megbízott nyilatkozik lapunknak. Népszabadság. 1999. november 27.

albánok legnagyobb pártja, a Koszovói Demokrata Párt (PDK) vonult ki az Átmeneti Kormányzó Tanácsból. A PDK vezetője, Hashim Thaqi - aki korábban a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) parancsnoka volt – azzal indokolta a PDK kivonulását, hogy a Szerb Nemzeti Tanács és Bernard Kouchner által aláírt megállapodás gyakorlatilag Koszovó felosztásának első állomása.

A bojkott a koszovói politikai élet bevett eszközévé vált, a szerbek pedig közölték, nem hajlandóak a 2000 októberére kiírt választások névjegyzékébe addig feliratkozni, míg az albánok elől elmenekült 100 ezer honfitársuk nem térhet vissza Koszovóba.

2000 augusztusában Momcsilo Trajkovics - a koszovói szerbeket tömörítő Szerb Nemzeti Tanács elnöke - egy interjúban kifejtette, hogy a helyzet katasztrofális, mert az utóbbi egy évben ugyanaz történik a szerbekkel, mint az albánokkal a NATO beavatkozása előtt és alatt. Ezek után nem meglepő, hogy Koszovó történelmének első demokratikus választása – 2000 októberében – a koszovói szerbek nélkül zajlott le. A választáson – mely helyhatósági választás volt – Koszovó 30 önkormányzatába 5541 jelölt közül 920-at választottak meg, a szokásos négy év helyett azonban csak kétéves időtartamra.¹⁸ A helyhatósági választások után a koszovói szerbek közölték, hogy nem fogadják el azokat az önkormányzati helyeket, amelyeket az UNMIK felkínált nekik, s abba se egyeznek bele, hogy kisebbségnek nyilvánítsák őket.

Az UNMIK széleskörű tevékenységet fejtett ki annak érdekében, hogy Koszovóban kiépítse a parlamenti demokráciát, a demokratikus kormányzás kereteit, egyszóval a jogállamiságot. 2001 májusában elfogadták az „Ideiglenes Öngazgatás Alkotmányos Kerete” elnevezésű dokumentumot, mely rögzítette a helyi (értsd albán) hatalmi tényezők és intézmények, illetve a nemzetközi szervek – elsősorban az UNMIK – pozícióit és hatásköreit.¹⁹ Ez a dokumentum egyfajta menetrendként szolgált a jogállamiság kiépítéséhez. Az UNMIK tevékenysége számos jelentős részeredményhez vezetett, 2001 novemberében tartományi (értsd parlamenti), 2002-ben újabb helyhatósági választást bonyolítottak le Koszovóban.

A fenti sikerekre azonban komoly árnyékot vetett Pristina és Belgrád feszült viszonya, amely Koszovó további státusa miatt kifejezetten rossz volt. A 2001. évi tartományi választást a Rugova által vezetett és a nemzetközi politika által mérsékeltnek tekintett Koszovói Demokratikus Szövetség nyerte meg, de ezen párt hármas választási jelszava, a „szabadság, demokrácia, függetlenség” volt. Azaz még az albán mérsékeltek is Koszovó Szerbiától történő elszakadását tüzték zászlajukra.

A koszovói albánok az 1999 utáni években egyre kiábrándultabbá váltak, mivel az 1999-es NATO beavatkozás óta nagy bizonytalanság övezte Koszovó jövőjét. Ráadásul az UNMIK azon törekvései, melyek az etnikai pluralizmus fenntartását célozták, kifejezetten irritálták az albánokat, akiknek kollektív emlékezetében még élénken éltek az 1998-99-es szerb etnikai megtorlások emlékei. A koszovói albán politikai erők – akár mérsékelteknek akár radikálisoknak hívják őket - mindegyike függetlenségpárti volt, csak abban volt köztük különbség, hogy miként kívánták elérni ezt a célt.

2003 októberében Bécsben Belgrád és Pristina között óvatos párbeszéd kezdődött, ennek során 2004 márciusának első hetében lezajlott egy ún. „technikai megbeszélés” olyan kérdésekről, mint a Szerbia és Koszovó közötti közlekedés, távközlés és energia-

¹⁸ NÉMETH A. (2000): Helyhatósági választások Koszovóban. HVG. 2000. november 4.

¹⁹ HALÁSZ I.: A válságkezelő nemzetközi igazgatás Koszovóban. Pro Minoritate 2005/Tavaszi pp. 3-34. Továbbá lásd még Miljkovic et al. (2001): A független „Nemzetközi Koszovó Bizottság” jelentése a tartomány jövőbeli státuszáról. Pro Minoritate. 2001/Tavaszi. pp. 128-140.

összeköttetés helyreállítása, illetve az eltűnt személyek sorsának tisztázása. Ezek a megbeszélések azonban hamarosan megszakadtak. 2004. március 17-én Kosovska Mitrovicában az Ibar folyó partján két vízbe fulladt albán fiú holttestét találták meg. A koszovói albán televízió úgy tálalta ezt az eseményt, hogy a fiúkat a szerbek kergették a folyóba. A hír elhangzása után néhány órával valóságos hadiállapot alakult ki, nemcsak Mitrovicában, hanem több más településen is. A feltűzött albánok megrohmozták a szerbek házeit és felgyújtották azokat. Ugyanerre a sorsra jutott 30 szerb templom és kolostor is, köztük számos középkori építésű védett műemlék. Mire kiderült, hogy a két albán gyerek halálához a szerbeknek semmi közük – szimpla vízi baleset történt – már késő volt. Koszovó 33 településén – a leghevesebb összetűzésekre Pristina, Kosovo Polje, Obilić, Čaglavica, Gnjilane, Uroševac, Prizren és Belo Polja körzetében került sor - közel 50 ezer albán vett részt a zavargásokban, melyek során 28 ember életét vesztette és 870 fő megsebesült, ráadásul 3,5 ezer szerb polgári lakos kényszerült elmenekülni otthonából.²⁰

A zavargások hírére a NATO 2 ezer fővel megnövelte a 18 ezer fős koszovói KFOR kontingens létszámát. Koštunica szerb miniszterelnök azonnal tiltakozott, és kijelentette, hogy a koszovói szerbek „előre kitervelt és összehangolt progromkísérlet” áldozataivá váltak.

A 2004. márciusi zavargások megmutatták, hogy hiába telt el öt év, a KFOR és az UNMIK 1999-es bevonulása óta a helyzet nem sokat javult. Ezt a felismerést és az abból következő feladatot elsőként Carl Bildt – az ENSZ egykori balkáni különmegbízottja – a londoni Financial Times hasábjain fejtette ki, szerinte Koszovó sok szempontból – a fiatal népesség magas aránya, az óriási munkanélküliség miatt – máris „Európa Palesztinája”, ezért a tartomány státuszának lebegtetése helyett ki kell mondani, hogy a fennálló határok keretein belül bármilyen megoldás elképzelhető, amiben Belgrád és Pristina meg tud egyezni.

A Carl Bildt által szorgalmazott megegyezést hátráltatta, hogy a 2004. október 23-án megtartott koszovói törvényhozási választásokat a szerb kisebbség Belgrád javaslatára bojkottálta. Ráadásul Ibrahim Rugova államfő pártja - a Koszovói Demokratikus Szövetség -, megnyerte a választásokat, majd a harmadik helyen végzett Szövetség Koszovó Jövőjéért párttal lépett koalícióra, így 2004 decemberében annak elnökét, Ramush Haradinajt választották miniszterelnökké. Belgrád számára Haradinaj teljes mértékben elfogadhatatlan tárgyalópartner volt, mivel korábban gerillaparancsnokként tevékenykedett.

Így a dán Soren Jessen-Petersen - mint az UNMIK vezetője - amikor 2005. január 15-én találkozott Kostunica, szerb miniszterelnökkel és Tadics szerb elnökkel, nem tehetett mást, mint „elkeseredettségének” adott hangot, mert szerinte Belgrád halogatja a 2004. márciusi összetűzések után megszakadt tárgyalások újraindítását.

4. Az Eidi jelentés és a bécsi tárgyalások (2005-2006)

2005. májusában Kofi Annan kijelentette, hogy nem teljesen elégedett azzal, ahogy a koszovói albánok értelmezik és átültetik a gyakorlatba a Koszovó számára előírt

²⁰ Vida L. (2004). Kiújult erőszak Koszovóban. HVG. 2004. március 27.

demokratikus standardokat.²¹ Ezért megbízta Norvégia NATO-nagykövetét Kai Eide-t, vizsgálja meg, hogy hogyan áll a Koszovó számára előírt demokratikus standardok bevezetése.

Kai Eide, jelentését 2005. október 7-én adta át a Biztonsági Tanácsnak. A 16 oldalas dokumentum legfontosabb része az, amely kimondja, hogy hivatalosan hozzá kell látni a státuskérdés megoldásához. Kár várakozni, mert a tárgyalások megkezdésének nincs ideális időpontja, ezzel szemben minden érintettnek érdeke, hogy Koszovó leendő státusát tisztázzák. Eide jelentése alapján született meg a döntés, hogy a státuskérdés megoldásáról induljanak újabb tárgyalások.²² Ez a döntés azt jelentette, hogy az ENSZ Eide javaslatára feladta az 1999. júniusa óta folytatott „standardok a státus előtt” politikáját. Mint tanulmányunk korábbi részében láthattuk, ezen politika jegyében az ENSZ arra az álláspontra helyezkedett, hogy csak akkor lehet szó Koszovó státusának végleges rendezéséről, ha előtte sikerül a normális demokratikus feltételrendszert megteremteni.

A tárgyalások megindulását tovább hátráltatta, hogy 2006 januárjában tüdőrákban meghalt Ibrahim Rugova koszovói elnök. Jól mutatja a koszovói albánok és a szerb állam közötti feszültség mértékét, hogy amikor Borisz Tadic szerb elnök azt nyilatkozta, hogy a szerb állam elnökeként kötelessége részt venni az államához tartozó Koszovó elnökének temetésén, rendkívül éles elutasításban részesült a koszovói politikusok részéről. Így a jelentős biztonsági kockázatra hivatkozva, végül nem jelent meg a temetésen.

2006. február 15-én Borisz Tadic az ENSZ Biztonsági Tanácsában tartott beszédében széles körű autonómiát kínált fel a koszovói albánságnak. Bár azt hangsúlyozta, hogy ezen ajánlata csak akkor érvényes, ha a koszovói albán többség hasonló jogokkal ruházza fel a koszovói szerb kisebbséget. Tadic ezt a megegyezést 20 év időtartamra kínálta fel, azaz gyakorlatilag további 20 évre kívánta Koszovót a szerb állam keretei között tartani. Ilyen előzmények után kezdődtek meg 2006. február 20-án Bécsben a Daun-Kinsky palotában az ENSZ közvetítésével a szerb-albán tárgyalások. Már az első tárgyalási fordulóban kiderült, hogy a két tárgyaló fél kiindulási pontja gyakorlatilag összeegyeztethetetlen, mivel Belgrád „autonómiánál többet, de a függetlenségnél kevesebbet” álláspontra helyezkedett, Pristina pedig a teljes függetlenség mellett tette le voksát. Az első tárgyalási forduló után 2006 márciusának első felében az ENSZ közvetítőket vezető Martti Ahtisaari – volt finn miniszterelnök – washingtoni látogatása alkalmával azt fejtegette, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának az 1244-es határozat helyett egy újabb határozatot kell elfogadnia, mely határozat fokozatosan lehetővé tenné Koszovó függetlenné válását. Erre a megoldásra az USA külpolitikusi egyre inkább hajlottak. Jól mutatja ezt, hogy 2006 áprilisában Frank Wiesner – az USA koszovói ügyekkel megbízott diplomatája – balkáni körútja során Szkopjében kijelentette, hogy az USA szerint Koszovó számára a legjobb megoldás a függetlenség lenne.

A fenti történésekkel párhuzamosan tovább folytak a bécsi albán-szerb tárgyalások, melyeken szóba kerültek a külföldi és belső tartozások, a birtokjog, a nyugdíj és a privatizáció kérdései. A tárgyalások során a szerb küldöttség egyre konkrétabb formában mutatta be a Tadic-féle javaslatot, mely szerint Koszovó továbbra is Szerbia részeként, széles körű autonómiát kapna. Erről 20 évre szóló nemzetközi szerződést kötnének az

²¹ A standardok állásáról bővebben lásd S. Biserko (2005): The future status of Kosovo. Helsinki Monitor. 2005. 4. no.

²² W. PETRISCH-R. PICHLER (2006): Koszovó státusa megoldásra vár. Európai Szemle. XVIII. Évfolyam. 2006. 1. szám pp. 121-136.

ENSZ bevonásával. Koszovónak saját alkotmánya, törvényhozása, végrehajtó hatalma, önálló bírósága lenne, továbbá Belgrádtól függetlenül gyakorolhatná valamennyi egyéb állami funkcióját. Kivételt ez alól csak azon funkciók képeznének, amelyeket Szerbia megtartana saját magának, ezek pedig csak a szuverenitás alapvető elemei lennének, úgymint, a külpolitika, a határellenőrzés, az emberi jogok védelme – gyakorlatilag ez a koszovói szerb kisebbség védelmét jelenti ebben a kontextusban –, a pénz és a vámpolitika. Továbbá Szerbia igényt tart a szerb vallás és kulturális örökség védelmére Koszovóban.

Gyakorlatilag a szerbek 2006-ban Bécsben azt kínálták fel az albánoknak, amit 1989-ben elvettek.²³ Ezzel szemben az albán tárgyaló küldöttség a teljes függetlenség platformjára helyezkedett. Pristina világossá tette, hogy nem kér a szerb autonómia-javaslatokból. Agim Çeku koszovói miniszterelnök kijelentette, hogy küldöttségük nem ezért utazott Bécsbe, hogy státus vitákat folytasson, hanem azért, hogy a már gyakorlatilag kivívott függetlenség nemzetközi közösség és a szerbek általi elismeréséről tárgyaljon. Így nem meglepő, hogy 2006 júliusának végén, mindenféle eredmény nélkül ért véget a bécsi tárgyalások ún. első fordulója.

2006 szeptemberében az ún. összekötő csoport – USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország – külügyminiszterei New Yorkban megvitatták a sikertelen bécsi forduló utáni teendőket. A külügyminiszterek egyetértettek abban, hogy a szerb és az albán álláspont igen távol áll egymástól, majd felszólították Martti Ahtisaarit, hogy lehetőleg az év végéig találjon olyan realisztikus megoldást, mely mindkét tárgyaló fél számára elfogadható. A new york-i találkozón Oroszország védelmébe vette Szerbiát, amikor arra az álláspontra helyezkedett, hogy tiszteletben kell tartani a nemzetközi jogot, és ezért nem lehet egyoldalúan megváltoztatni szuverén országok - ebben az esetben Szerbia - határait. Ezért Koszovó kérdésében a BT csak olyan határozatot hozhat, amely mindkét fél – azaz Belgrád és Pristina - számára elfogadható. Ezzel Moszkva jelezte a többi nagyhatalom felé, hogy Szerbia beleegyezése nélkül Moszkva nem fog hozzájárulni Koszovó függetlenségéhez.

Közben a szerb politikai elit megpróbálta megelőzni a nemzetközi döntést és a koszovói kérdést belpolitikai síkon akarta rendezni. 2006 októberének első felében a szerb parlament megszavazta a szerb állam új alkotmányát, mely kimondta, hogy Koszovó Szerbia része. A parlamenti szavazás után az alkotmányt október 28-29-én népszavazásra bocsátották, amely érvényes volt – a 6,6 millió választásra jogosultnak 54%-a jelent meg – , és azzal az eredménnyel zárult, hogy a szavazáson megjelentek 51%-a elfogadta azt. Gyakorlatilag Belgrád népszavazással akarta szuverenitását Koszovó felett megszilárdítani. A dolog szépséghibája, hogy a népszavazáson a koszovói albánok nem szavazhattak, mivel nem kerültek fel a választói névjegyzékbe.

A szerbiai népszavazásra a koszovóiak montenegrói segítséggel adtak Belgrádnak csattanós választ. 2006 novemberében Agim Çeku koszovói kormányfő Montenegróba látogatott, a montenegrói kormányfővel folytatott megbeszélések során kijelentette, hogy Koszovó hamarosan függetlenné válik. Tadics szerb elnök a montenegróiak lépését – azt, hogy kormányfőként fogadták Agim Çekut - elfogadhatatlannak tartotta, bírálatában kihangsúlyozta, hogy Koszovó Szerbia elidegeníthetetlen része, nem pedig Montenegró szomszédja.

²³ Az 1989-es történésekről lásd GULYÁS L.: Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest. pp. 159-161.

5. Az Ahtisaari-terv és fogadtatása (2007)

A fenti szerbiai és koszovói történésekkel párhuzamosan 2006 késő őszen Martti Ahtisaari elkészítette javaslatát a koszovói rendezésről, de azt nem hozta nyilvánosságra. Valószínűsíthetjük, hogy Ahtisaari a 2007. január 21-re kitűzött szerbiai parlamenti választások miatt késleltette tervezetének nyilvánosságra hozatalát. Ennek ellenére a tervezetről már 2006 novemberében és decemberében részletek szivárogtak ki. A kiszivárogtatott részletek ismeretében Kostunica szerb kormányfő 2007 januárjának végén nem volt hajlandó fogadni Ahtisaarit, aki a tervet bemutatni érkezett Szerbiába és Koszovóba.

Végül a tervezetet 2007. február 3-án hozták nyilvánosságra, amelynek főbb pontjai az alábbiak voltak:

- Koszovó csatlakozhat a nemzetközi szervezetekhez, az ENSZ-hez, a Nemzetközi Valutaalaphoz és a Világbankhoz.
- Koszovó saját hadsereget és rendőrséget hozhat létre.
- Koszovó átveszi az állami vagyont.
- Koszovóban továbbra is fennmarad a nemzetközi – azaz az ENSZ misszió – jelenléte.
- A koszovói szerb kisebbség széles körű jogokat kap. Az albán többségnek szavatolnia kell a jogegyenlőséget és a vallásszabadságot. Ennek jegyében a szerb ortodox vallási helyek körül védelmi övezetet létesítenek.

Bár a tervezetből hiányzott a „függetlenség” szó, gyakorlatilag Koszovót felruházta a független államiság számos fontos kellékével és számára egyfajta „ellenőrzött függetlenséget” adott, melyből aztán középtávon (3-5 év) kinőhet egy igazi függetlenség. Ahtisaari 2007. február 13-ra Belgrád és Pristina képviselőit Bécsbe invitálta a tervezete megvitatására. Szerb kérésre – mivel a januári választások után az új szerb parlament, illetve az új kormány még nem állt fel – ezt a találkozót február 21-re halasztották.

A szerb parlament 2007. február 14-én tartotta meg alakuló ülését, melyen rögtön vitát nyitottak Ahtisaari tervezetéről. Valamennyi felszólaló arra az álláspontra helyezkedett, hogy Koszovó autonómiát kaphat, de szó se lehet a függetlenségről. Ilyen előzmények után ült tárgyalóasztalhoz február 21-én a két fél Bécsben. A szerb küldöttség elvetette a javaslat minden olyan elemét, mely Koszovó függetlensége előtt utat nyithatna. Így elutasították a koszovói hadsereg felállítását, illetve azt, hogy Koszovó nemzetközi szervezetek tagja legyen, továbbá azt sem fogadták el, hogy koszovóiak átvegyék az állami vagyont. A koszovói küldöttség törekvései pontosan az ellenkező irányba mutattak. Látható, hogy a két küldöttség állásfoglalása igen távol állt egymástól.

Ezek után nem meglepő, hogy 2007. március 10-én megállapodás nélkül értek véget a bécsi tárgyalások. Ahtisaari bejelentette, hogy a kompromisszumra irányuló összes lehetőséget kimerítették, ezért további szerb-koszovói tárgyalásokra nincs szükség. Így a válság rendezésére irányuló folyamat a Biztonsági Tanács elé fog kerülni.

2007. március 26-án Ahtisaari az ENSZ főtitkára elé terjesztette tervezetét, mely Koszovó számára nemzetközi felügyelet mellett gyakorolt függetlenséget irányzott elő.²⁴ A tervezetről az USA, a NATO és az EU külügyekkel foglalkozó diplomatái egységesen kijelentették, hogy támogatható.

²⁴ MARTI A. (2007): Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement. http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf

2007. április 3-án összeült az ENSZ Biztonsági Tanácsa, hogy megvitassa Ahtisaari március 26-i javaslatát. Ezzel kezdetét vette egy több hónapig elhúzódó diplomáciai csatározás, ugyanis Oroszország a Biztonsági Tanácson belül keményen kiállt Szerbiáért és bejelentette, hogy megvétózza az Ahtisaari-tervet. A Biztonsági Tanács egymást követő ülésein az orosz diplomaták mindig arra az álláspontra helyezkedtek, hogy számukra „nem felel meg” az Ahtisaari-terven nyugvó határozattervezet.

Sőt, Belgrád orosz segítséggel elérte, hogy a BT 15 fős küldöttsége Belgrádba és Koszovóba látogasson. A Pristinába érkező küldöttséget a koszovói vezetők arról próbálták meggyőzni, hogy a függetlenség elismerése az egyetlen igazságos és tartós megoldás, továbbá, hogy Koszovó teljes garanciát vállal a kisebbségi jogok minél teljesebb érvényesüléséért. Amikor a BT küldöttség a koszovói szerb kisebbség legfontosabb központjába Mitrovicába érkezett, az ottani szerbek arról próbálták meggyőzni őket, hogy miért nem szabad Szerbiától elszakítani Koszovót.

Koštunica szerb miniszterelnök 2007 májusában a „felügyelt függetlenség” helyett a „felügyelt autonómia” programját hirdette meg. Ezzel gyakorlatilag a korábbi szerb javaslatot, az ún. 20 éves tervet melegítette fel. Ezzel párhuzamosan a koszovói politikusok is a nyomásgyakorlás eszközehez nyúltak, Agim Çeku koszovói kormányfő június első hetében kijelentette, hogy ha a Biztonsági Tanácsban nem történik előrehaladás Koszovó függetlenségének kérdésében, akkor Pristina kész a függetlenség egyoldalú kikiáltására. Az európai körútja során Bulgáriába is ellátogató Bush elnök arról beszélt Szófiában, hogy Koszovó függetlensége fejében Szerbia előtt megnyílik az út a NATO-ba, illetve az EU-ba. Bush ezen ajánlatát Koštunica élesen elutasította, kijelentette, hogy a szerb állam sohasem fogadja el, hogy területének egy jelentős részét elszakítsák.

Hosszas diplomáciai huzavonák után 2007 júniusában – orosz nyomásra – a Biztonsági Tanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy újabb esélyt adnak Belgrádnak és Pristinának a megegyezésre, ennek értelmében 120 napot adtak a két félnek, hogy egymással megegyezzen. Ha ezen 120 napon belül - az ún. trojka közvetítésével - nem születik megegyezés, automatikusan életbe lép az Ahtisaari-terv.

Ilyen előzmények után kezdte meg az ún. trojka - Frank Wisner (USA diplomata), Wolfgang Ischinger (EU-képviselő) és Alekszandr Harcsenko (orosz diplomata) – 2007 augusztusában belgrádi és pristinai tárgyalásait. Itt jegyezzük meg, hogy a trojka, illetve Belgrád és Pristina rendelkezésére álló 120 napos időintervallum 2007. december 10-én járt le. A trojka már az első tárgyalási forduló után alaposan meglepte a nemzetközi közvéleményt, amikor német tagja bejelentette, hogy minden olyan megoldás elfogadható, amelyben Belgrád és Pristina megegyezik, és ebbe a körbe beleértendő a tartomány esetleges felosztása is. Ezen felvetést mind Belgrád, mind Pristina azonnal élesen elutasította. A felosztásra vonatkozó „ötlet” mellett újabb megoldási javaslatok is születtek, úgymint: 1. Szerbia és Koszovó alkosson konföderációt. 2. Alakítsanak autonóm Szerb Köztársaságot Koszovón belül. 3. Legyen területcsere, amelynek során Szerbia megkapja Észak-Koszovót, cserébe átadja Koszovónak a Presovó völgyét.

A fenti ötletbörze után 2007. augusztus 30-án Bécsben újra tárgyalások kezdődtek, a trojka délelőtt a pristinai, délután pedig a belgrádi küldöttséggel tárgyalt. Mindkét küldöttség megismételte a már jól ismert, homlokegyenest eltérő álláspontját Koszovó jövőjéről. 2007 szeptemberének végén a bécsi tárgyalások New Yorkban folytatódtak, ahol a két küldöttség hajlandó volt egy asztalhoz ülni, de az álláspontok továbbra is homlokegyenest eltérőek maradtak.

A 2007. őszi tárgyalásokon néhány pillanatra felsejlett a megegyezés lehetősége az ún. hongkongi modellben. Ezt a modellt a szerb fél javasolta, lényege, hogy Hongkong mintájára meghatároznak egy ideiglenes határidőhöz kötött megoldást, mely tartalmazna bizonyos elemeket mind Belgrád, mind Pristina álláspontjából. Konkrétan ezt azt jelentette, hogy Koszovónak csaknem teljes nemzetközi önállósága lenne, köthetne nemzetközi gazdasági szerződéseket, ugyan csatlakozhatna nemzetközi szervezetekhez (pl. Világbank), de az ENSZ-hez nem. Továbbá Koszovó megkapna minden olyan felhatalmazást a saját területén, amelyekkel a független államok rendelkeznek, kivéve a külpolitikát, a honvédelmet és a határőrizetet. Koszovó közigazgatásilag nem függne Belgrádtól, de független mégse lenne, sőt az ENSZ is benmaradna területén.

A pristinai küldöttség azonban mérlegelés nélkül elutasította ezt a szerb ajánlatot, mondván nem lehet párhuzamot vonni Hongkong és Koszovó között, hiszen Hongkongban és Kínában is kínaiak élnek. Ezzel szemben Koszovóban albánok élnek, akik nem akarnak a szerb államhoz tartozni. A szerb küldöttség a tárgyalások során még többször megpróbálkozott a lehető legszélesebb körű autonómia felkínálásával, de a koszovói fél nem volt hajlandó ezeket megfontolni.

Ezek után nem meglepő, hogy 2007. december 10-én - a trojka megbízatásának lejártakor - a koszovói-szerb tárgyalások értékelhető eredmények nélkül zárultak. Természetesen mindkét fél a másikat okolta a kudarcért, de a helyzet lényegét a legpontosabban Hashim Thaqi - az albán küldöttség tagja - ragadta meg, amikor azt a kijelentést tette, hogy *„ha száz évig tárgyalnánk, akkor sem jutnánk kompromisszumra.”*

6. Utószó helyett

Hashim Thaqi fenti kijelentését a teljes koszovói politikai elit elfogadta, és ebből egyenesen következett, hogy 2008. február 17-én kikiáltották Koszovó függetlenségét. De azon eseményekkel, amelyek Koszovóban és a nemzetközi diplomáciában 2007 decembere és 2008. február 17-e között történtek, már egy másik tanulmányunkban kívánunk foglalkozni.

Irodalom:

- M. AHTISAARI (2007): Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement. http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf
- S. BISERKO (2005): The future status of Kosovo. Helsinki Monitor. 2005. 4. no. pp. 312-314.
- MARIE-J. CALIC (2004): Kosovo 2004. Südosteuropa. 52. Jg. 2003 7-9. pp. 341-354.
- DÉSI A.: Utópia a békés Koszovó. Kouchner ENSZ-megbízott nyilatkozik lapunknak. Népszabadság. 1999. november 27.
- GULYÁS L. (2000): Tíz év Koszovó történetéből 1989-1999. A jugoszláv állam széthullása VII. KAPU 2000/8. szám pp. 55-61.
- GULYÁS L. (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest.
- HALÁSZ I. : A válságkezelő nemzetközi igazgatás Koszovóban. Pro Minoritate 2005/Tavaszi pp. 3-34.
- JUHÁSZ J.(1999): Az albánkérdés Jugoszláviában. In. Krausz Tamás (szerk.): A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Napvilág Kiadó. Budapest. 1999. pp. 91-98.
- KAPRONCAY P. (1999): A koszovói konfliktus történelmi és kulturális háttere. In. Krausz Tamás (szerk.): A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Napvilág Kiadó. Budapest. 1999. pp. 23-36.
- C. MEIER (1999): Koszovó és a Pax Americana. Európai Szemle. X. évfolyam. 1999. 3. szám pp. 92-98.
- MILJKOVIC ET AL. (2001): A független „Nemzetközi Koszovó Bizottság” jelentése a tartomány jövőbeli státuszáról. Pro Minoritate. 2001/Tavaszi. pp. 128-140.
- NÉMETH A. (2000): Helyhatósági választások Koszovóban. HVG. 2000. november 4.
- VIDA L. (2004). Kiújult erőszak Koszovóban. HVG. 2004. március 27.
- W. PETRISCH-R. PICHLER (2006): Koszovó státusa megoldásra vár. Európai Szemle. XVIII. Évfolyam. 2006. 1. szám pp. 121-136.